

Domin nebo Zdeněk Nejedlý, jindy o odborníky spojené hlavně s muzeem (numismatička Emanuela Nohejlová-Prátová, mykolog Albert Pilát) a v tom nejlepší slova smyslu špičkové administrativní pracovníky (ředitel Archivu Národního muzea Aleš Chalupa) nebo i osobnosti z kategorie „zřízenců“ (laborant a výtvarník Stanislav František Hlavsa). Za samostatnou zmínku stojí barvitá a zasvěcenými komentáři doprovozená obrazová příloha, čerpající z bohatého muzejního fotoarchivu i dalších fondů.

Monografie o Národním muzeu mezi lety 1918–1992 je zdařilým příspěvkem k dějinám české, respektive československé vědy a kultury v tomto období. Přináší řadu nových zjištění a zajímavých interpretací, a přitom její srozumitelný a přehledný charakter vychází vstříc i vůči poučeným laikům, kteří si její četbou mohou zpestřit třeba dny před návštěvou některé ze současných muzejních expozic.

Marek Ďurčanský

doi: 10.14712/23365730.2023.13

Roman Baron, Misja zycia. Praski polonista Marian Szykowski (1883–1952) a idea polsko-czeskiego zblizenia na polu kultury

Instytut Historii im Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk –
Historický ústav Akademie věd České republiky, Warszawa – Praga 2019,
370 s. + 18 s. obrazových příloh, ISBN 978-83-65880-72-7 (IH PAN),
978-80-7286-343-3 (HiÚ AV ČR)

Osobnost Marjana Szykowského je takřka personifikací etablování se polonistiky jako samostatného oboru na Univerzitě Karlově. Jakkoli byla tomuto pozoruhodnému muži, který za sebou zanechal vedle nepřehlédnutelné pedagogické stopy také rozsáhlé dílo, věnována poměrně značná pozornost již dříve, teprve knihu Romana Barona lze označit za biografickou syntézu v pravém slova smyslu. Rozhodnutí o jejím vydání v polštině pro autora nepochybně znamenalo zároveň určité koncepční mantinely – je směřována k polskému čtenáři, pro nějž bylo nutné vysvětlit některé české realie a kontext třicetiletého působení hlavního protagonisty monografie v pražském kulturním a vědeckém prostředí. Je také třeba zmínit jedno zásadní omezení, s nímž se musel R. Baron vypořádat: po Marjanu Szykowském se nedochoval samostatný osobní fond, a byl tak plně odkázán na archivní výzkum v úředních fondech a písemných pozůstalostech jiných osob. Heuristika je ostatně silnou stránkou knihy a v seznamu pramenů a literatury nalezneme 25 paměťových institucí v Polsku a v České republice, jejichž fondy autor při přípravě knihy využil.

Marjan Szykowski se narodil ve Lvově, kde vystudoval i střední školu a polonistiku na Univerzitě Jana Kazimíra. Ovlivnili jej mimo jiné zdejší významní polonisté Roman Pilat (1846–1906) a Józef Kallenbach (1861–1929). Szykowského otec byl tiskařem, což se nepochybně také odrazilo na vztahu jeho syna ke knihám a tištěnému slovu obecně – byl mimořádně plodným autorem ovládajícím nejrůznější žánry od příležitostné publicistiky po velké monografie. Ze Lvova se Szykowski po polovině první dekády nového století přestěhoval do Krakova. Získal místo v Jagellonské knihovně a záhy se habilitoval na Jagellonské univerzitě; v Krakově se také etabloval jako uznávaný publicista a divadelní kritik. Když se

zde stal v roce 1919 mimořádným profesorem, nic nenasvědčovalo tomu, že toto prostředí opustí a vydá se do jemu zatím zcela neznámého, multikulturního prostředí české metropole.

R. Baron spatřuje v osudech Szyjkowského v souladu s autorem jeho patrně nejzasvěcenějšího nekrologu Stefanem Vrtelem-Wierczyńským tři hlavní etapy: Lvovskou, krakovskou a pražskou (s. 196). Čtyřicet let života Marjana Szyjkowského zahrnujících první dvě etapy je v knize vylíčeno v hutné zkratce. Podstatně podrobněji jsou pak sledovány následující tři dekády zahrnující – slovy názvu monografie – jeho „životní misi“, totiž roli jednoho z klíčových prostředníků mezi českou (resp. československou) a polskou kulturou v období nového uspořádání Evropy po první světové válce. Szyjkowského růst coby znalce česko-polských vztahů v minulosti, zejména v literatuře první poloviny 19. století, je fascinující. V tomto směru se začal profilovat teprve na prahu čtyřicítky ve chvíli, kdy začalo mít reálné kontury jeho angažmá jako vedoucího katedry polského jazyka a literatury v rámci slovan-ského semináře filozofické fakulty na Univerzitě Karlově. Szyjkowski se od konce roku 1921 do října 1923 seznámil s problematikou natolik, aby mohl proslovit úvodní slavnostní přednášku na téma dějin česko-polských literárních kontaktů a v následujícím semestru už vypsát pravidelný přednáškový cyklus i seminární cvičení. V tomto momentu byla přítom jeho zprostředkovatelská role mezi oběma kulturami pořád ještě na začátku.

Jisté výhrady lze mít přítom právě k interpretaci klíčového momentu získání Szyjkowského pro uvedený post a jeho skutečného převzetí. Už ve své době se jednalo o záležitost asi poměrně nepřehlednou, do níž bylo zaangażováno množství osob. Zároveň se jednalo o citlivé politikum a vedle oficiálních jednání probíhaly paralelní neoficiální aktivity. Krakovský profesor byl sice ze dvou kandidátů patrně od začátku favoritem, a to přestože jeho konkurent literární historik Stanisław Dobrzycki (1875–1931) měl už z dob svých studií osobní vazby na pražské akademické prostředí, ale pouze v neoficiální rovině a úskalí při jeho povolání do Prahy byla celá řada. Profesorský sbor pražské filozofické fakulty oficiálně považoval oba dva kandidáty za dostatečně kvalifikované k zastávání nově vytvořené profesury a nepreferoval žádného z nich. R. Baron ve svém výkladu vychází především z osobního spisu M. Szyjkowského v Archivu UK a z jeho nevydaných vzpomínek, další prameny (konkrétně zejména protokoly ze zasedání profesorského sboru filozofické fakulty UK a spisy pražského Ministerstva školství a národní osvěty)¹ ovšem ukazují ještě další spleť celých záležitostí. Vyplývá z nich například o něco výraznější role profesora slovan-ských literatur Jana Máchala jakožto původního iniciátora povolání Szyjkowského, stejně jako naprosto zásadní důležitost podpory ze strany československých diplomatů z varšavského velvyslanectví (Prokop Maxa, Adolf Černý) oproti kandidatuře Dobrzyckého. Ta je i v monografii R. Barona mimo vši pochybnost, lze jen potvrdit, nakolik byla jednoznačná a nejspíše i přesvědčivá. Podobně svědčí úřední písemnosti z fondu pražského Ministerstva školství a národní osvěty o značném vlivu finančních otázek na průtahy v realizaci záměrů fakulty, konkrétně kvůli opakované neochotě ministerstva financí uvolnit nezbytné prostředky pro vytvoření profesury pro Szyjkowského.²

¹ Srov. Marek ĎURČANSKÝ, *Od niezgody do bratniej serdeczności i z powrotem. Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Karola w Pradze a współpraca z nauką polską (1918–1938)*, *Historia Slavorum Occidentis* 8/1, 2015, s. 148–152.

² Řada dokumentů by si zasloužila vydání v edici a hodila by se do přílohy monografie o Szyjkowském (o příloze podrobněji dále), která je právě na písemnosti týkající se povolání Szyjkowského do Prahy velmi skoupá (srov. s. 269n).

Tato kritická vsuvka (vyvolaná tím, že se autor této recenze shodou okolností právě otázkou povolání Szyjkowského do Prahy kdysi v jiných souvislostech zabýval) by ale neměla nijak zastínit ocenění přínosu následujících kapitol monografie R. Barona, v nichž mimo jiné podrobně a systematicky mapuje mnohovrstevnaté působení polského vědce v Praze. Vedle jeho pedagogické činnosti na univerzitě, do níž vedle vybudování polonistiky jako oboru spadá i patronát nad nově založeným studentským spolkem Akademické kolo přátel Polska, jsou široce zohledněny také jeho organizační a popularizační aktivity na poli česko(slovensko)-polské vzájemnosti. Szyjkowski spolupracoval s řadou spolků v Československu a v Polsku, vyvíjel čilou popularizační činnost ve formě přednášek pro veřejnost i publicistiky, zahrnující také popularizaci jeho vědeckých výsledků. Po příchodu do Prahy se brzy zaměřil na výzkum vlivu polské literatury období pozdního osvícenství a romantismu na českou kulturu. Jeho objemná trilogie *Polská účast v českém národním obrození* vydaná v letech 1931–1946 Slovanským ústavem zůstává dosud základní prací svého druhu. R. Baron podrobně mapuje také osudy víceméně paralelně vznikající trilogie směřující k polským čtenářům (*Polski romantyzm w czeskim życiu duchowym*), zaměřené na recepci díla tří velkých polských básníků v českém prostředí – Adama Mickiewicze, Julia Słowackého a Zygmunta Krasińskiego. Ani jeden z těchto svazků přitom nespatriř světlo světa a vydání alespoň dochovaných rukopisů patří mezi deziderata práce na poli dějin česko-polských literárních a kulturních vztahů.

Szyjkowského válečné osudy plně odrážejí dobové absurdity a omezení. Po okleštění Československa v důsledku mnichovské dohody měl v úmyslu vrátit se na Jagellonskou univerzitu do Krakova (povinností řádného profesora západoslovanských literatur se měl formálně ujmout 1. září 1939!). Než ale tento plán mohl být realizován, začala válka. Szyjkowski tak definitivně zůstal v Praze, byl nicméně díky tomu ušetřen uvěznění v rámci tzv. Sonderaktion Krakau, které by na něj (stejně jako na všechny ostatní vyučující krakovských vysokých škol) v listopadu 1939 nepochybně čekalo. V Praze byl podobně jako řada jeho českých kolegů dán na dovolenou s čekatelným. Život polského vědce v protektorátu za války skládá autor z útržků pramenů, kterých zjevně není dostatek na podrobnější vyličení, i tak ale svědčí o protagonistově zapojení do podzemního hnutí jakožto spojky mezi polským a českým odbojem, v němž se angažoval i Szyjkowského nejvýznamnější žák a nástupce Karel Krejčí (1904–1979).

Poválečná léta byla ve vysokém školství dobou hektické činnosti. Výjimkou nebyl ani Szyjkowski, jenž mohl realizovat poslední cesty do Polska a upevnit své kontakty s univerzitními centry. Díky tomu mohl ještě po únoru 1948 po nějakou dobu publikovat: intenzivní byla tehdy zejména jeho spolupráce s poznaňským populárně-vědeckým časopisem *Przeгляд Zachodni* a ještě v roce 1951 s těšínským měsíčníkem polské menšiny v Československu *Zwrot*. Na sklonku následujícího roku těžce nemocný Szyjkowski zemřel. Jeho poslední roky přitom ztížil fakt, že po únoru 1948 už neměl možnost navštívit svou původní vlast.

Samotný text monografie uzavírá podrobný rozbor recepcce Szyjkowského díla a především vývoje názorů na jeho přínos pro českou polonistiku obecně. Autor polemizuje zejména s některými příliš příkrými soudy shledávajícími Szyjkowského práce k dějinám česko-polských literárních vztahů jako překonanou „vlivologii“ a dávajícími je do protikladu k progresivnímu strukturalismu Pražského lingvistického kroužku. Plná shoda ale panuje na přínosu polského vědce pro vznik pražské polonistiky jako plnohodnotného oboru, dnes již po dobu celého jednoho století etablovaného na filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Polský institut v Praze ostatně od roku 2019 vyhláší Cenu Marjana Szykowského udělovanou studentům polonistiky.

Kniha obsahuje čtyři důležité přílohy: bibliografii prací M. Szykowského, kalendárium jeho života, přehled témat jeho přednášek a seminářů a nakonec výbor z jeho korespondence z let 1912–1952. Vzhledem k tomu, že se (jak už bylo řečeno) nedochovala písemná pozůstalost, je tato forma přehledné dokumentace a zpřístupnění části relevantních pramenů z nejrůznějších českých a polských archivů plně na místě. Postrádám jen průvodní texty, v nichž by autor vysvětlil postup při sestavování příloh, zejména nakolik je bibliografie kompletní (jedná se o výbor z tištěných prací, nicméně velmi obsáhlý) a jak probíhal výběr dokumentů pro edici. Dodejme, že jsou velmi výrazně zastoupeny hlavně Szykowského dopisy Marii a Zygmuntovi Wojciechowským do Poznaň z posledních let jeho života. Ty velmi výmluvně dokládají realitu doby, kdy platilo – v ironické zkratce z pera samotného Szykowského – „*czym bowiem większa przyjaźń, tym trudniej nawzajem sobie odwiedzać*“ – „čím větší přátelství, tím je těžší se navzájem navštěvovat“ (s. 295). Monografii vedle obligátního a dobře zpracovaného vědeckého aparátu (resumé v češtině a angličtině, seznam literatury, jmenný rejstřík) uzavírá reprezentativní obrazová příloha zahrnující všechny etapy Szykowského života.

Monografie představuje důležitý příspěvek k dějinám české univerzitní polonistiky, k dějinám pražské univerzity ale také k dějinám polsko-českých kulturních vztahů obecně. Jejími hlavními hodnotami jsou poctivá heuristika, srozumitelnost, přehlednost a snaha o komplexní zpracování života a díla M. Szykowského v dobových souvislostech. Kniha naznačuje také dosti zřetelně, čím by ještě měl zájem o jeho osobu pokračovat – vedle vydání jeho rukopisných odborných děl především edici fragmentů vzpomínek s názvem *Lemiesz i lutnia* (tedy *Radlice a loutna*). Z tohoto textu psaného Szykowským během pobytu v Praze za války také autor ku prospěchu věci bohatě čerpal.

Marek Ďurčanský

doi: 10.14712/23365730.2023.14

Ivana Lorenzová – Tomáš Štanzel, Jan (Johann) Böhm.

Chemik(er) & fotograf,

Národní technické muzeum a Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR,
Praha 2020, 300 s., ISBN 978-80-7037-274-6 (NTM),
ISBN 978-80-87782-84-2 (MÚAAV ČR)

Publikace Ivany Lorenzové a Ivana Štanzela se zabývá životními osudy předního česko-německého chemika Jana (Johanna) Böhma (1895–1952). Böhmův život je nastíněn v několika kapitolách od rodinného zázemí a studia přes slibný rozvoj kariéry od 20. let 20. století po neradostný závěr života po druhé světové válce. Johann Böhm se narodil roku 1895 v Českých Budějovicích a zájem o přírodní vědy ho provázel od mládí. Začal studovat na pražské německé technice, nicméně záhy musel narukovat a studia dokončil až po skončení první světové války na Přírodovědecké fakultě Německé univerzity v Praze. Jeho oborem byla fyzikální chemie. Svou disertační práci obhájil roku 1922 a doktorský titul